

Ana Werkmann

IRONIČNI ISKAZI I GRICEOVO NAČELO SURADNJE

Humor i ironija

Jedan je od najvažnijih vidova ljudske komunikacije humor. Duhovitost je svakako jedna od poželjnih ljudskih osobina, a iako ne smatramo sve ljude duhovitima, ipak smo svi sposobni razumjeti i uočiti šalu, bila ona loša ili uistinu smiješna. No nemamo svi isti smisao za humor te često ne razumijemo šalu koju je naš sugovornik izrekao pa se stoga možemo pitati što je uistinu humor te postoji li jasna definicija tog pojma.

Lingvisti, psiholozi i antropolozi humor promatraju kao širokoobuhvatnu kategoriju koja pokriva bilo koji događaj ili objekt koji izaziva smijeh te zabavlja (Attardo, 1994: 4). U drugim je područjima potrebno bolje odrediti definiciju humora, tj. bolje odrediti podjelu humora, kao npr. u književnoj kritici gdje je potrebno razgraničiti ironiju, sarkazam, satiru, parodiju i druge podkategorije (Sinicropi, 1981 u Attardo, 1994: 4). Psiholozi su pak pokušali humor podijeliti s obzirom na temu kojom se bavi (tjelesne, seksualne, nasilne šale (eng. scatological, sexual, aggressive humour)). Pojam je pokušao odrediti i Schmidt-Hidding (1963: 48 u Attardo, 1994: 6) koji humor dijeli na četiri kategorije, a to su dosjetke, ismijavanje, humor i zabava, a te kategorije dijeli na podkategorije koje nemaju jasne granice, a to su ruganje, sarkazam, ironija, satira, igra riječima, šala, zadirkivanje, psina, besmislica itd. No neki su istraživači došli do zaključka da je nepotrebno i nemoguće dijeliti humor na različita podpolja. Oni tvrde da bi bilo kakva podjela humora mogla dovesti do potpuno pogrešnog vjerovanja da u stvarnosti u humoru postoje jasno razgraničene kategorije, a takva ograničenja u terminologiji bi mogla uzrokovati i probleme kod prevođenja znanstvenih radova (Attardo, 1994: 5).

Različita područja znanosti promatraju problematiku humora različito. Dok psiholozi uočavaju različite *manifestacije* humora, etnolozi i folkloristi uočavaju različite *žanrove* humora, a zbog toga istraživači moraju biti jako

oprezni u terminologiji i metodologiji njihovih istraživanja (Attardo, 1994: 5). Naposljetku, i same se šale koje ljudi smatraju smiješnima mijenjaju pa stoga Croce (1903, u Attardo, 1994: 7) tvrdi da se humor može razumjeti jedino kroz povijesnu perspektivu te isključuje mogućnost teorijske definicije humora. Ako je nešto proglašeno smiješnim prije, ako zajednica već duže vrijeme nešto smatra duhovitim, velika je vjerojatnost da ćemo i mi to proglasiti smiješnim jer tradicija igra veliku ulogu u humoru (Olbrechts-Tyteca u Attardo, 1994: 12). Vrlo je važan i problem subjektivnosti u humoru. Često jedna grupa ljudi ili čak jedan čovjek smatraju nešto smiješnim što drugi ne smatraju te je stoga vrlo teško odrediti je li neki tekst humorističan ili ne (Leech, 1981: 71 u Attardo, 1994: 12). Zbog takve složene prirode humora, neki znanstvenici zastupaju mišljenje da se humoru može pristupiti jedino interdisciplinarno (Lewis, 1989 u Attardo, 1994: 9), a takav bi pristup uključivao više polja znanosti odjednom. Tako bi se svako polje znanosti bavilo svojim područjem, a opća teorija humora obuhvaćala bi sva polja. Cilj takve teorije bio bi odrediti značajke koje čine situaciju, tekst ili stvar smiješnom (Attardo, 1994: 9). Takve teorije vode k problemu otkrivanja smiješnog u svijetu, a najšire je prihvaćen kriterij smijeha. Humor izaziva smijeh, ali ta dva pojma nikako nisu međusobno zamjenjiva. Treba imati na umu da je humor misaoni fenomen koji je samo popraćen neurofizičkim fenomenom smijeha, i to ne uvijek. Neki autori tvrde da smijeh ne može biti kriterij humora (Olbrechts-Tyteca 1974: 14 u Attardo, 1994: 11) zato što smijeh nije uvijek proizvod humora, smijeh ne označava u svim kulturama da je nešto smiješno, nije proporcionalan intenzitetu humora, humor nekada uzrokuje samo smiješak itd.

Ni definiranje ironije nije ništa manje složeno. U okvirima su se pragmatike ironijom bavili mnogi stručnjaci (Grice, 1975, Brown, Levinson, 1978, Sperber, Wilson 1981, 1986, 1992, Attardo, 1994, Alba Juez, 1995, Cook, 2005, itd.). Ironični se iskazi tradicionalno definiraju kao figurativni izrazi koji u doslovnom značenju imaju suprotno značenje. To bi značilo da izraz *Kakvo divno vrijeme!* ustvari znači *Kakvo užasno vrijeme*. No problem kod takve tradicionalne teorije ironije je to što ironični izrazi nemaju uvijek suprotno značenje (Sperber, Wilson, 1981: 295). Sperber i Wilson (1992: 54-56) navode slučajeve ublaženog ironičnog izraza (eng. *ironical statement*), ironičnog navođenja (eng. *ironical quotations*) te ironičnog uzvikivanja (eng. *ironical interjection*). U slučaju ublaženih izraza za primjer možemo uzeti rečenicu *Čini mi se da kiši* kao ironičan izraz u slučaju da kiša pljušti. Značenje očigledno nije suprotno, nego samo ublaženo, što ostavlja ironičan učinak. Kod ironičnog navođenja radi se o ironičnim iskazima koji će biti uspješni samo ako budu prepoznati kao navodi. Takav bi primjer bila rečenica *Moj Osijek pun je sunca, uz Dravu miran i tih* koju govornik izriče nakon dugog i napornog puta izlazeći na osječkom željezničkom kolodvoru iz vlaka van na pljusak. Ironični su uzvici također jedan od takvih primjera. Ako netko u kolovozu radeći cijeli dan na njivi, umoran i žedan, uzvikne *Ah, sla-*

vonska zlatna polja! sigurno je želio postići ironičan učinak, ali se ne može reći da je značenje onoga što je rekao suprotno od onoga što je mislio.

Iz tih je primjera vidljivo da je ironija prilično složena pojava pa Wilson i Sperber (1981) predlažu novu teoriju ironije – *teoriju spomena*¹ (eng. „mention“ theory) koju nameću kao zamjenu za Griceovu teoriju koja ironiju objašnjava kroz pojam razgovornih implikacija. Jedna je od utjecajnijih teorija koje su se bavile ironijom *teorija uljudnosti* (eng. politeness theory) (Brown, Levinson, 1978). Ova teorija pokušava objasniti koja je funkcija ironije tj. zašto ju ljudi koriste. Brown i Levinson ironiju stavljaju u istu skupinu s metaforom, retoričkim pitanjima, ublaženim izjavama, pleonazmima i drugim izrazima u kojima značenje nije izrečeno izravno. Smatraju da svaki ironični izraz ima namjeru kritizirati² te njegov sadržaj definiraju kao čin ugrožavanja obraza, tj. javne, društvene slike o sebi koju i govornik i slušatelj uzimaju u obzir pri komunikaciji (eng. face-threatening act) (Brown, Levinson, 1978: 263). Takvi činovi narušavaju ugled ili obraz osobe koja je objekt iskaza jer ne poštuju želje i očekivanja te osobe. No iako ironični izrazi kritiziraju, oni se smatraju samo jednim od oblika strategija uljudnosti, točnije *off record*³ strategijom. Naime kritičnost u ironičnim iskazima nije izravna te takvi iskazi ne ugrožavaju obraz izravno, nego svojom neizravnošću ograđuju govornika od odgovornosti (Brown, Levinson, 1978). Iz toga proizlazi da je razlog korištenja ironije želja da se kritizira, ali ne povrijedi te da se tako da ipak sačuva obraz osobe koja je objektom ironične kritike. Svojom neizravnošću ironija kao strategija uljudnosti poštuje osjećaje i želje sugovornika omogućavajući nastavak komunikacije.

Humor, ironija i načelo suradnje

Griceovo načelo suradnje

Grice tvrdi da je načelo suradnje temeljno načelo koje upravlja vođenjem razgovora što znači da ljudi pri razgovoru najčešće surađuju sa sugovornikom te pretpostavljaju da sugovornik surađuje s njima. To načelo otvara mjesto razgovornim implikaturama (eng. conversational implicatures), zaključcima koji nisu logički opravdani, ali ih govornici izvode uz pretpostavku da će ih sugovornik razumjeti zbog ostvarene suradnje. Načelo surad-

¹ Zbog usredotočenosti ovog rada na analizu ironije kroz Griceovo načelo suradnje te zbog ograničenosti prostora, neće se ulaziti u detalje teorije spomena.

² Slično mišljenje imaju i Wilson i Sperber (1981) kada objekte ironičnog izraza nazivaju žrtvama

³ *Off-record* strategija jedna je od četiri strategije uljudnosti koje pomažu u očuvanju obraza ili ugleda kada je čin ugrožavanja obraza nužan. Ostale tri su pozitivna uljudnost, negativna uljudnost te *bold on-record* strategija.

nje podrazumijeva razgovorne maksime. (Trask, 2005: 209) Razgovorne su maksime maksima kvalitete, kvantitete, odnosa i načina. Maksima kvalitete podrazumijeva da govornik govori istinu, ne izriče ono što je laž i za što nema dokaza. Maksima kvantitete temelji se na količini izrečenog teksta što znači da tekst treba dati točno onoliko informacija koliko treba da bi bio razumljiv. Nadalje, maksima odnosa (eng. maxim of relation) nalaže da govornik bude relevantan. Posljednja je maksima maksima načina (eng. maxim of manner) koja govorniku nalaže da bude jasan, izbjegava dvoznačnost te nepotrebnu opširnost. (Grice, 1975: 45-46) Poštovanje ovih maksima ključno je za razumijevanje sugovornika te svih razgovornih implikatura prisutnih u razgovoru.

Griceove razgovorne maksime i razumijevanje šale

Veliki broj šala, kao i ironične šale, uključuje kršenje jedne ili više Griceovih razgovornih maksima. No Grice tvrdi kako i kršenje maksima ima svoju ulogu u razgovoru. Govornici će prepoznati da dolazi do kršenja maksima što otvara mjesto razgovornim implikacijama. (Grice, 1975). Kako načelo suradnje određuje preduvjete *bona fide*⁴ komunikacije (istina, relevantnost, jasnoća, dovoljan broj informacija) te kako pretpostavlja obavezu da govornik ne laže, u slučaju da govornik prestane surađivati, sugovornik neće imati nikakvo jamstvo da ono što govornik govori nije laž ili da je poruka potpuno nevažna. Ako sugovornik posumnja da se govornik ne drži načela suradnje, može tražiti novo značenje poruke, no ako mu u potpunosti vjeruje, sve će implikacije i dalje vrijediti. (Attardo, 1994: 275) U odnosu u kojem sugovornik vjeruje da govornik poštuje načelo suradnje, sugovornik najvjerojatnije neće pomisliti da mu sugovornik laže ili prenosi potpuno nevažnu poruku, nego će pomoć pri dekodiranju poruke potražiti drugdje.

Razumijevanje šale počinje trenutkom kada slušatelj shvati da ne može interpretirati značenje govornikova iskaza te da se mora vratiti unazad u tekstu. Tu odluku donosi kada shvati da tekst ne može protumačiti doslovno te da ili može protumačiti tekst kao besmislen ili pokušati dokučiti moguće dvoznačnosti iskaza (Attardo, 1994: 276). U tumačenju šale slušatelj će pokušati protumačiti čuto uzimajući u obzir moguću polisemiju iskaza, društvenu situaciju u kojoj se nalazi, moguće kontekste pa i samu osobnost govornika te sve što zna o njemu. Razumijevanje ili procesiranje šale može se protumačiti kao otkrivanje drugog smisla u tekstu koji se u početku činio kao

⁴ *Bona-fide* način komunikacije predstavlja komunikaciju *u dobroj vjeri*. Takva komunikacija prati pravila uobičajene komunikacije, točnije, sugovornici pretpostavljaju da su iskazi istiniti, iskreni, doslovni te relevantni. *Non-bona-fide* komunikacija ne poštuje ta pravila te iskazi takve komunikacije često nemaju smisla, a da bi se razumjeli potrebno ih je protumačiti na drugi način. Na takvom načelu funkcionira i humor. (Attardo, 1994: 130)

obična dvosmislenost (Attardo, 1994: 140, 276). Na sljedećem primjeru ironične šale vidjet će se kako teče proces razumijevanja šale:

- (1) *Kći: Mama, htjela bih za rođendan novi iPhone 4. Svi ga imaju!*
Majka: Nema problema, dušo. Nikakav mi problem nije dati 8 000 kuna za mobitel kako bi ti mogla cijeli dan visjeti na Facebooku. Struju, vodu i grijanje platit ćemo nagodinu, a tko uopće mora jesti !!?

U ovom primjeru kći postavlja pitanje, a majka joj odgovara ironičnom šalom. U trenutku kada majka kaže da nema problema još uvijek ne dolazi do procesa razumijevanja šale, no kada majka doda da režije nisu bitne, kćer razumije da je majčin odgovor potpuno besmislen ili da se u njemu krije šala. Kći shvaća da ono što majka govori ne može biti istinito, a kako po načelu suradnje majka ne bi trebala lagati pa je tako kćerino *hvtanje* majke u *laži* zapravo okidač za shvaćanje. Kći je prisiljena vratiti se na početak razgovora te čitav majčin odgovor protumačiti iznova u svjetlu zadnje majčine rečenice. Kada proces razumijevanja pođe u krivom smjeru ili ne uspije, kažemo da netko nije shvatio šalu, a kako se pri samom izgovaranju šale očekuje da proces razumijevanja uspije, u slučaju da ne uspije, osoba koja šalu nije shvatila, najčešće postaje predmetom druge šale.

Kako je već spomenuto, šale se ne tumače kao laži ili besmisleni tekstovi, a razlog tome je tumačenje šala kroz drugačije načelo suradnje. Raskin (1985: 103) kaže da šale uključuju potpuno drugi razgovorni način koji je uređen potpuno drugačijom skupinom maksima. Nakon što slušatelj shvati da je zaveden na krivi put, promislit će o onome što je čuo te interpretirati informacije na potpuno drugi način zato što humoristični diskurs slijedi drugačije maksime. Humor nije samo negacija ozbiljne komunikacije nego predstavlja jedinstveno načelo suradnje. Slušatelj se u humorističnom kontekstu prebacuje na način *non-bona-fide*⁵ komunikacije i prikladno reagira (smiješkom, smijehom). Iz toga slijedi da, iako šale krše Griceove razgovorne maksime, one ipak poštuju načelo suradnje humora. Na prvi pogled paradoksalna narav šale, ipak funkcionira jer iako ne poštuje originalno načelo suradnje (*bona-fide* komunikacija), ona slijedi načelo suradnje humora bez kojeg razumijevanje šala ne bi bilo moguće, a humoristični diskursi bili bi protumačeni kao laži ili besmislice.

No ako je proces razumijevanja ironije tako složen i uključuje dodatnu kognitivnu aktivnost, zašto ju ljudi uopće koriste? Proces interpretacije traje duže i teško ga je uspješno ostvariti stoga je neizbježno za sugovornika da se usredotoči na ironični iskaz kako bi shvatio što govornik želi reći, a posljedica toga je da je ironični iskaz posebno naglašen. Nadalje, zbog dužine interpretacije ironični se izrazi pohranjuju u memoriji na duže vrijeme nego

⁵ Vidi bilješku br. 4

doslovni izrazi jer je cijeli proces razumijevanja toliko upečatljiv (Giora, Fein, Schwartz, 1998, Giora, Fein, 1999).

Ironija i Griceove razgovorne maksime

U skladu s teorijom načela suradnje Grice tvrdi da ljudi razumiju ironiju tako da prepoznaju razgovorne maksime koje ona krši te tako izvode interpretaciju koja je sukladna s pretpostavkama načela suradnje u komunikaciji. Drugim riječima, ljudi mogu prepoznati ironično značenje pretpostavljajući suprotno od doslovnog značenja. Iz toga slijedi da ironični izraz implicira suprotno značenje od onog doslovnog (Grice, 1975). Iako je takvo tumačenje i najčešće definicija ironije, ironija je puno složenija pojava stoga bi ju najbolje bilo tumačiti kroz Griceovu teoriju načela suradnje i razgovornih maksima, ali imajući na umu i Raskinovu teoriju o jedinstvenom načelu suradnje humora.

U svim šalama, pa tako i u ironičnim šalama, krši se maksima odnosa. Attardo (1994: 291) tvrdi da ako je bilo koja maksima prekršena, i maksima odnosa bit će prekršena. Ako govornik ne vjeruje u istinitost onoga što govori, sadržaj iskaza nije relevantan. Također, ako govornik ne daje dovoljno ili daje previše informacija neće biti pokrivena relevantne činjenice ili će biti pokrivena i one nerelevantne, a ako je govornik nejasan ili dvoznačan, njegov iskaz neće biti relevantan jer slušatelj neće moći procijeniti jesu li dane informacije relevantne. Iz toga proizlazi da maksima odnosa obuhvaća i ostale tri maksime što znači da ako želimo biti relevantni moramo bit iskreni, točni i opsežni. Takva teorija daje naslutiti da kršenje maksime odnosa igra najvažniju ulogu u humorističnim iskazima. Još dalje od toga ide teorija koja tvrdi da se maksima odnosa nikada ne krši jer se relevantnost može postići i u slučaju irelevantnog iskaza (Sperber, Wilson, 1986).⁶ Prema tome bi ironični iskaz bio relevantan jer irelevantnost iskaza pokazuje govornikov stav prema izrečenoj misli čime sam iskaz postaje relevantan bez da izriče nešto relevantno. Prema tome, govornik ne može prekršiti maksimu relevantnosti sve i da želi. U sljedećem će se primjeru vidjeti kako govornik kršeći maksimu odnosa ironično daje do znanja da ga nešto ne zanima.

(2) *Ivana: Jučer sam si kupila jedan prekrasan ruž! Prvo sam razmišljala stoji li mi bolje boja trule višnje ili fuksija, no prevagnula je trula višnja.*

Marko: Jučer sam si kupio nove TG Racing felge. Dvourumio sam se između TG racing felgi i MAM felgi, ali su mi TG Racing ipak više odgovarale.

⁶ Vidi dolje o supermaksimi relevantnosti

U tom razgovoru Marko Ivani na njezin iskaz odgovara potpuno irelevantnim iskazom, a iako njegov iskaz nema nikakve veze s njezinim, i dalje ima smisla. No zašto ima smisla i zašto će Ivana shvatiti što je Marko htio reći? Pri tumačenju Markovog odgovora Ivana će prvo doći do zaključka da njegov odgovor nema smisla, zatim će se vratiti dalje, pokušati protumačiti kontekst te shvatiti da je tema o kojoj je pričala rezervirana za žene i da je Marku potpuno nezanimljiva te da joj je on pričajući o temi potpuno nezanimljivoj ženama pokušao nešto implicirati. U svjetlu tih informacija Ivana će shvatiti da joj je Marko na ironičan način pokušao dati da znanja da ga ta tema uopće ne zanima. Kršenjem je maksime relevantnosti Marko izazvao humorističan učinak, ali i pokazao svoj stav koji ne bi bio toliko izražen da je Marko surađivao po *bona-fide* načelu suradnje, a ne po jedinstvenom načelu suradnje humora.

Sljedeća je maksima čije je kršenje često smatrano ključnim za razumijevanje humora maksima kvantitete (Attardo, 1994: 289, 291) Naime kako bi šala bila uspješna neke informacije ne smiju biti izrečene, tj. iskaz ne smije eksplicitno davati do znanja što znače, on samo treba implicirati značenje. Kada bi sve informacije bile dostupne, šala objašnjena, humoristični bi efekt izostao. Može se reći da bi maksima kvantitete u načelu suradnje humora glasila: *Daj onoliko informacija koliko je potrebno da bi šala uspjela* (Raskin, 1985: 104). U ironičnim iskazima manjak informacija, kao i višak, uzrokuje humoristični efekt.

- (3) *Maja: Znam da sam ove godine imala loše ocjene, ali napravila sam plan za sljedeću školsku godinu. Počet ću učiti čim škola počnu, a lektire ću pročitati preko ljeta. Rješavat ću svaki dan zadaću iz matematika pa tako kad dođe ispit neće biti problema. Što misliš? Hoću li uspjeti?*
Otac: Iz tvojih usta u Božje uši.

Na ovom se primjeru vidi kako očev iskaz koji je očito premalo informativan, tj. ne nudi informacije koje je Maja tražila, baš zbog svoje sažetosti ostavlja humorističan, ironičan učinak. Zbog kršenja će maksime kvantitete sugovornica Maja odmah iz kratkoće očeva odgovora shvatiti da je ironičan te da ju ne shvaća ozbiljno, a da je njegov odgovor bila šala. Jednak bi učinak imao očev preopsežan odgovor.

- (4) *Maja: Znam da sam ove godine imala loše ocjene, ali napravila sam plan za sljedeću školsku godinu. Počet ću učiti čim škola počnu, a lektire ću pročitati preko ljeta. Rješavat ću svaki dan zadaću iz matematika pa tako kad dođe ispit neće biti problema. Što misliš? Hoću li uspjeti?*
Otac: Naravno da hoćeš. S obzirom na to da si u prvom razredu srednje pročitala ukupno dvije lektire, a u drugom jednu, ne vidim

zašto ne bi sve lektire uspjela pročitati prije ljeta. A matematiku, svom srećom, nisi puno pisala prošlih godina u bilježnice pa ti je ostalo mjesta.

Takav je odgovor previše informativan. To nije odgovor koji sugovornik očekuje, ali baš višak informacija pridonosi jačini iskaza i njegovoj ironičnosti, tj. kršenje maksime kvantitete naglašava iskaz i govornikov stav prema temi. Neki autori tvrde da su baš maksima odnosa i kvantitete ključne za razumijevanje šale. Horn (1984 u Attardo, 1944: 292) tvrdi da su obje ključne, a Sperber i Wilson (1986) daju prednost *supermaksimi* odnosa (*teorija relevantnosti*).

No kada se priča o ironičnom humoru, Brown i Levinson (1978) ističu maksimu kvalitete. Kao što je već spomenuto, jedna od najčešćih definicija ironije je da izriče suprotno od onog što je rečeno u iskazu, a time se ne poštuje maksima kvalitete koja nalaže da iskaz bude istinit. Brown i Levinson idu čak toliko daleko da kažu da je u ironičnim iskazima to jedina maksima koja se krši. Međutim sama ironija niti je tako jednostavna niti uvijek znači točno suprotno od onoga što se izriče, ali ipak su takvi izrazi često najprototipniji ironični izrazi.

- (5) *Marija: Ivan se jučer poskliznuo dok je nosio juhu i prolio po novom tepihu i syježe oličenom zidu.*
Marko: Uvijek je bio spretan.

U ovom je ironičnom izrazu značenje potpuno suprotno od doslovnog značenja te stoga krši maksimu kvalitete koja nalaže da izraz bude istinit i potkrepljen dokazima. S obzirom na prototipičnost takvih ironičnih iskaza, sugovornik će vrlo brzo shvatiti da ono što je izgovoreno mora biti šala jer nije u skladu s onim što je rečeno i što je poznato o kontekstu i temi o kojoj se priča.

Grice (1975: 52) također ironične iskaze navodi kao primjer za kršenje maksime kvalitete. Stavlja ih u grupu izraza koji uključuju iskorištavanje maksime kvalitete njezinim kršenjem kako bi se došlo do određenih razgovornih implikacija. Navodi primjer u kojem osoba X, kojoj je osoba A bila jako dobar prijatelj, izda poslovnu tajnu osobe A konkurenciji, a reakcija osobe A je *X je dobar prijatelj*. I osobi A i publici je očito da osoba A nije mislila ono što je rekla, no osim ako je iskaz potpuno besmislen, mora postojati i neko drugo osim doslovnog značenja, a iz konteksta publika zaključuje da je to značenje suprotno od doslovnog.

Četvrta je maksima koja se krši u ironičnim šalama maksima načina. Prema Griceu (1975: 46) to je maksima koja se ne odnosi na to što je rečeno nego kako je rečeno. Ta maksima nalaže jasnoću izraza, no nijedna šala nije potpuno jasna, a ni izravna. Kako bi šala bila uspješna, neke informacije

moraju biti izostavljene, a sam iskaz ne može biti potpuno jasan, nego u njemu mora biti dvoznačnosti. Kada bi izraz bio potpuno jasan, ne bi bilo elementa iznenađenja koji je ključan u duhovitosti svake šale. U slučajevima kada se netko kritizira na ironičan način, a govornik želi ostati pristojan često dolazi do kršenja maksime načina (Alba Juez, 1995: 28). To se vidi u sljedećem primjeru:

- (6) *Ivana: Jesi li čula kako Marina pjeva?*
Ana: Jesam, definitivno postoje bolje pjevačice od nje.

U ovom razgovoru Ana izbjegava izravno reći što misli o Marininom pjevanju. Čini to na ironičan način ublaženim izrazom u kojem samo govori da ima boljih pjevačica od Marine, no ono što uistinu misli je da Marina grozno pjeva. No bez obzira na nejasnoću Anina izraza, Marina će ipak shvatiti što je Ana implicirala.

Zaključak

Griceove razgovorne maksime nesvjesno primjenjujemo u svakom razgovoru. Iako načelo suradnje počiva na poštivanju maksima, neki društveni konteksti zahtijevaju njihovo kršenje. Jedan je od razloga kršenja maksima i humor. U slučaju humora kršenje maksima uzrokuje različite razgovorne implikacije koje uzrokuju humoristični učinak. (Grice, 1975: 49).

Na različitim je primjerima pokazano da ironični iskazi krše sve maksime (najčešće više od jedne u isto vrijeme). Iako su neki znanstvenici pokušavali staviti naglasak na jednu maksimu, pokazalo se da je kršenje svake od maksima podjednako važno za uspjeh ironične, ali i svake druge šale.

Grice (1975), Brown i Levinson (1978) tvrde da ironija počiva na kršenju maksime kvalitete, Wilson i Sperber (1986) tvrde da je maksima odnosa najvažnija, ali se ne krši, dok Horn (1984 u Attardo, 1944: 292) tvrdi da su u humorističnim izrazima ključne maksima kvantitete i odnosa. Takva podijeljenost znanstvenika pokazuje da je ironični humor kroz lupu pragmatike i Griceovog načela suradnje vrlo složen. Iako se u ovom radu pokušala prikazati primjena Griceovih razgovornih maksima u analizi ironičnog humora, zbog ograničenosti dužine rada nije bilo moguće predstaviti sve pragmatičke teorije koje na različite načine promatraju ironiju. No Griceova teorija jedna je od najprihvaćenijih, moglo bi se reći i najtradicionalnijih teorija, koje su pokušale objasniti kako u društvenoj okolini funkcionira humor te kako ga ljudi razumiju. Iako jedna od najstarijih teorija, Griceova je teorija svakako i danas primjenjiva, no u vidu treba imati i druge suvremenije teorije kako bi se pokrila sva kompleksnost ironičnih iskaza.

Literatura

- Alba Juez, L. (1995). Verbal Irony and the Maxims of Grice's Cooperative Principle, u: *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 8, University of Alicante, Spain, str. 25-30
- Attardo, S. (1994) *Linguistic Theories of Humour*. Mouton de Gruyter. Berlin, New York
- Brown, R. i Levinson, S. (1987) *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge UP
- Cook, Jiyon. (2005). A Pragmatic Analysis of Irony. *Language & Information Society* 6. Seoul, str. 18-35
- Giora, R., Fein, O. i Schwartz, T. (1998) Graded Salience and Indirect Negation. u: *Metaphor and symbol*, vol. 13, br. 2, str. 83-101
- Giora, R. i Fein, O. (1999) Irony: Context and Salience. u: *Metaphor and symbol*, vol. 14, br. 4, str. 241–257
- Grice, H. P. (1975) Logic and Conversation. u: Cole, P. i Morgan, J. L. (ur.) *Syntax and Semantics*. Vol. 3: *Speech Acts*. New York: Academic Press, str. 41- 58
- Raskin, V. (1994) *Semantic Mechanisms of Humour*. D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, Netherlands
- Sperber, D. i Wilson, D. (1981) Irony and the Use-Mention Distinction. u: Cole, P. (ur.) (1981) *Radical Pragmatics*. New York: Academic Press, str. 295-318
- Sperber, D. i Wilson, D. (1986) *Relevance: Communication and Cognition*. Basil Blackwell, Oxford
- Sperber, D. i Wilson, D. (1992) On verbal irony. u: *Lingua* 87. str. 53- 76
- Trask, R. L. (2005) *Temeljni lingvistički pojmovi*. Školska knjiga, Zagreb